

Kəmalə Quliyeva
Azərbaycan Dillər Universiteti

10.30546/2518-752X.2.507.01095

MİQRANTLARIN MULTİKULTURAL İNTEQRASIYA MODELİNİN ÜSTÜNLÜKLƏRİ

Açar sözlər: multikultural integrasiya, miqrasiya, sosial həmrəylik, mədəni müxtəliflik, iqtisadi integrasiya, psixoloji rifah, innovasiya, tolerantlıq, assimilyasiya, sosial sabitlik

Keywords: multicultural integration, migration, social cohesion, cultural diversity, economic integration, psychological well-being, innovation, tolerance, assimilation, social stability

Ключевые слова: мультикультурная интеграция, миграция, социальная сплочённость, культурное разнообразие, экономическая интеграция, психологическое благополучие, инновации, толерантность, ассимиляция, социальная стабильность

Giriş. Müasir dövrdə qloballaşma təkcə iqtisadi və texnoloji sahələri deyil, həm də insan axınlarını intensivləşdirmişdir. Sərhədlərin nisbətən yumşalması, beynəlxalq əməkdaşlıq imkanlarının artması, müharibələr və sosial-iqtisadi böhranlar milyonlarla insanı doğma yurdlarını tərk edərək yeni məkanlarda yaşam şansı axtarmağa məcbur etmişdir. Beləliklə, dünyanın müxtəlif guşələrində multi-etnik və multikultural cəmiyyətlər formalaşmış, miqrasiya fenomeni dövlətlərin daxili və xarici siyasətində mühüm mövqeyə yüksəlmişdir.

Bu gün artıq aydın görünür ki, miqrantların yalnız fiziki olaraq yerləşdirilməsi kifayət deyil. Onların sosial mühitə, iqtisadi fəaliyyətə və mədəni həyata tam şəkildə qoşulması üçün effektiv integrasiya siyasəti vacibdir. Ənənəvi assimilyasiya yanaşması uzun illər üstünlük təşkil etsə də, bu modelin ciddi çatışmazlıqları üzə çıxmışdır. Assimilyasiya prosesində miqrantlardan adətən öz kimliklərini, dəyərlərini və ənənələrini unudaraq dominant mədəniyyətə tam uyğunlaşmaq tələb olunur. Nəticədə, həm mədəni müxtəliflik yoxa çıxır, həm də miqrantların kimlik itkisi sosial gərginliklərə yol açır.

Bunun əksinə olaraq, multikultural integrasiya modeli fərqli mədəniyyətlərin qarşılıqlı hörmət və dialoq əsasında bir arada yaşamasını təşviq edir. Bu yanaşma miqrantların öz kimliklərini qorumaqla yanaşı, yerləşdikləri cəmiyyətə də aktiv şəkildə qatılmalarını stimullaşdırır. Multikulturalizm çərçivəsində hər bir mədəniyyət cəmiyyətin ümumi mozaikasında bir rəng kimi dəyərləndirilir, müxtəliflik isə zəiflik yox, güc mənbəyi kimi qəbul olunur.

Miqrantların multikultural integrasiyası yalnız sosial ədalət və humanist dəyərlərin təminatı baxımından deyil, həm də strateji inkişaf amili kimi ön plana çıxır. Bu model sayəsində miqrantlar öz bilik və bacarıqlarını yeni mühitə gətirir, iqtisadiyyata və sosial həyata əlavə dinamika qazandırır. Eyni zamanda, mədəniyyətlərarası qarşılıqlı təsir incəsənətdən təhsilə, elm və innovasiyadan gündəlik sosial münasibətlərə qədər geniş sahələrdə zənginləşməyə səbəb olur.

Bütün bunlar göstərir ki, multikultural integrasiya sadəcə miqrantların cəmiyyətə uyğunlaşma aləti deyil, həm də həmin cəmiyyətin davamlı inkişafı üçün zəruri mexanizmdir. Bu tədqiqatın məqsədi də məhz miqrantların multikultural integrasiya modelinin üstünlüklərini araşdırmaq, onun sosial-mədəni və iqtisadi-siyasi müstəvilərdə doğurduğu faydaları sistemli şəkildə təhlil etməkdir.

Multikultural integrasiyanın ən diqqətçəkən üstünlüklərindən biri cəmiyyətin mədəni həyatını zənginləşdirməsidir. Miqrantlar özləri ilə yalnız yeni işçi qüvvəsi və iqtisadi potensial gətirmirlər, həm də gündəlik həyatın müxtəlif sahələrinə yeni rənglər qatırlar. Kanada və Avstraliya kimi multikultural siyasəti rəsmi şəkildə qəbul etmiş ölkələrdə artıq onilliklərdir ki, mədəniyyətlərarası sintez sosial həyatın ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir [6, p. 19-20]. Bu ölkələrdə etnik festivallar, mədəniyyət günləri və multikultural təhsil proqramları yalnız miqrantların kimliklərini qorumasına deyil, həm də yerli əhalinin müxtəlif mədəniyyətləri daha yaxından tanımasına xidmət edir.

Azərbaycan nümunəsində də mədəni müxtəlifliyin tarixi kökləri diqqət çəkir. Hələ XIX əsrdən etibarən Bakı və Gəncə kimi şəhərlər müxtəlif xalqların mədəniyyətlərinin qovuşduğu məkanlar olmuşdur. Bugünkü müasir dövrdə də ölkədəki multikultural siyasət nəticəsində rus, gürcü, yəhudi və digər icmaların mədəniyyətləri qorunub saxlanılır və dövlət tərəfindən dəstəklənir. MOBILAZE 2 layihəsinin hesabatında qeyd olunur ki, integrasiya yalnız iqtisadi iştirakla məhdudlaşmır, həm də mədəni tədbirlər və ictimai fəaliyyətlər vasitəsilə daha inklüziv bir mühit formalaşdırılır [2, p. 16-17].

Bundan əlavə, miqrantların mədəniyyətlərarası təsirləri incəsənətdə də yeni formaların yaranmasına səbəb olur. Musiqidə fərqli üslubların sintezi (məsələn, Azərbaycan caz-muğam janrı), mətbəxdə yeni dad kombinasiyaları və ədəbiyyatda fərqli həyat hekayələrinin ifadəsi bunun nümunələrindəndir. Vertovek-in “super-diversity” konsepsiyası bu vəziyyəti nəzəri çərçivəyə salır: müxtəliflik artıq yalnız etnik mənşə ilə məhdudlaşmır, dillərin, hüquqi statusların, sosial-iqtisadi təbəqələnmələrin kəsişməsi ilə daha mürəkkəb bir fenomenə çevrilir [11, p. 1025]. Beləliklə, multikultural integrasiya mədəniyyətin statik qorunması deyil, dinamik şəkildə yenidən formalaşmasıdır.

Miqrantların uğurlu multikultural integrasiyası sosial həmrəyliyin güclənməsinə mühüm təsir göstərir. Sosial həmrəylik yalnız qanuni və ya iqtisadi iştirakla bağlı deyil, həm də ictimai münasibətlərdə qarşılıqlı etimadın möhkəmlənməsi ilə əlaqədardır. Putnam-ın (2007) araşdırmaları göstərir ki, müxtəlifliyin artdığı icmalarda qısamüddətli dövrdə “hunker down” effekti müşahidə olunur: insanlar fərqlər qarşısında özlərini daha qapalı aparır və sosial kapital zəifləyir [9, p. 150–151]. Lakin uzun müddətdə müxtəlif icmalar arasında yeni qarşılıqlı fəaliyyət formaları yaranır, stereotiplər zəifləyir və daha dərin sosial həmrəylik formalaşır.

Avropa İttifaqı ölkələrində aparılan sorğular göstərir ki, miqrantların iştirak etdiyi könüllü fəaliyyətlər və idman tədbirləri onların cəmiyyətlə əlaqələrini möhkəmləndirir və yerli əhali ilə ortaq maraqlar əsasında yeni sosial bağların yaranmasına səbəb olur [7, p. 29]. Azərbaycanda isə müxtəlif dini və etnik icmaların birgə iştirak etdiyi Novruz və digər milli bayramların qeyd olunması sosial həmrəyliyin formalaşmasına nümunədir.

Rusiyalı tədqiqatçı Tsapenko (2018) isə əlavə edir ki, interkultural yanaşma stereotiplərin və etnik qarşıdurmaların qarşısını alır. Onun fikrincə, multikultural model yalnız miqrantların qəbulunu deyil, həm də qəbul edən cəmiyyətin öyrənmə prosesini nəzərdə tutur: insanlar bir-birini tanıdıqca qorxular azalır və sosial sabitlik möhkəmlənir [4, p. 140].

Miqrantların öz kimliklərini qoruyaraq yeni cəmiyyətin bir parçasına çevrilməsi onların psixoloji rifahına müsbət təsir göstərir. Berri (1997) tərəfindən təklif edilən akkulturasiya modelində “integrasiya” ən adaptiv strategiya kimi qiymətləndirilmişdir: bu strategiyayı seçən miqrantlar həm öz etnik kimliklərini qoruyur, həm də yeni cəmiyyətin sosial həyatında aktiv iştirak edirlər [5, p. 25]. Bu, onların həm özlərini dəyərli hiss etməsinə, həm də sosial təcrid hallarının azalmasına xidmət edir.

Azərbaycan kontekstində aparılan müşahidələr göstərir ki, miqrantların könnüllü şəkildə sosial fəaliyyətlərə, kurslara və mədəni tədbirlərə cəlb edilməsi onların adaptasiyasını asanlaşdırır və psixoloji rifahını möhkəmləndirir [2, p. 16–17]. Məsələn, dil kursları və mədəniyyət klublarında iştirak edən miqrantlar həm yeni bacarıqlar əldə edir, həm də yerli icmalarla sosial bağlarını gücləndirirlər. Bu cür fəaliyyətlər marjinallaşma hallarının azalmasına səbəb olur.

Multikultural integrasiya stereotiplərin və diskriminasiyanın azalmasına da mühüm təsir göstərir. Ager və Stranq-ın integrasiya çərçivəsinə görə, sosial əlaqələr – “bondlar” (öz icması daxilində), “bridges” (digər icmalarla) və “links” (dövlət institutları ilə) – miqrantların uğurlu integrasiyası üçün əsasdır [10, p. 2–3]. Bu əlaqələr gücləndikcə miqrantların cəmiyyətdəki statusu möhkəmlənir, yerli əhali ilə münasibətlərdə qarşılıqlı etimad artır və stereotiplərin zəifləməsi təmin olunur.

Saharova (2011) da vurğulayır ki, multikultural integrasiya yalnız miqrantların öhdəliyi deyil. Bu prosesdə qəbul edən dövlət və cəmiyyət də məsuliyyət daşıyır. Multikultural siyasət, miqrantların kimliyini tanımaqla yanaşı, yerli əhalidə də yeni dünyagörüş formalaşdırır [3, p. 5]. Beləliklə, inklüzivlik cəmiyyətin bütün üzvlərinə eyni dərəcədə aid olan bir dəyərə çevrilir.

Miqrantların multikultural integrasiyasının üstünlükləri yalnız nəzəri müstəvidə deyil, empirik göstəricilərdə də əksini tapır. OECD və Avropa İttifaqının birgə hesabatında qeyd olunur ki, ikinci nəsil miqrantların təhsil və əmək bazarındakı nəticələri birinci nəsllə nisbətən daha yüksəkdir və bu, uğurlu integrasiyanın göstəricisi kimi qiymətləndirilir [8]. Bu fakt göstərir ki, multikultural integrasiya uzunmüddətli perspektivdə sosial mobilliyi artırır və yeni nəsillərə daha geniş imkanlar yaradır.

Azərbaycan kontekstində də buna bənzər proseslər müşahidə olunur. Dövlət tərəfindən dəstəklənən multikultural siyasət nəticəsində ölkədə yaşayan rus, gürcü, talış, tat və digər etnik qrupların məktəblərində ana dilində təhsilin təmin olunması onların kimliklərinin qorunmasına və eyni zamanda Azərbaycan cəmiyyətinə daha rahat integrasiyasına şərait yaradır. Bu, həm etnik müxtəlifliyin saxlanılmasına, həm də inklüziv və stabil sosial mühitin qorunmasına xidmət edir [1].

Beləliklə, birinci fəsildə aparılan müzakirələr göstərdi ki, miqrantların multikultural integrasiyası sosial və mədəni baxımdan həm qəbul edən cəmiyyət, həm də miqrantların özləri üçün çoxsaylı üstünlüklər yaradır. Mədəni müxtəliflik gündəlik həyatın zənginləşməsinə, incəsənət və yaradıcılıq sahələrinin inkişafına tə-

kan verir, sosial həmrəylik isə tolerantlığın güclənməsinə, qarşılıqlı hörmət və etimadın möhkəmlənməsinə şərait yaradır. Miqrantların kimliklərini qorumaqla yanaşı, yeni mühitə fəal şəkildə qoşulması onların psixoloji rifahını artırır, diskriminasiyanın və stereotiplərin zəifləməsinə xidmət edir. Nəticə etibarilə, multikultural integrasiya sadəcə mədəniyyətlərin bir arada yaşaması deyil, eyni zamanda inklüziv, sabit və sosial cəhətdən dayanıqlı cəmiyyətin formalaşması üçün vacib bir mexanizm kimi çıxış edir.

Miqrantların multikultural integrasiyası ilk növbədə iqtisadiyyatın sabit inkişafına təkan verir. Müasir dünyada bir çox ölkələrdə işçi qüvvəsi çatışmazlığı müşahidə olunur. Yerli əhali bəzi sahələrdə işləməyə maraq göstərmədikdə, həmin boşluqlar məhz miqrantlar tərəfindən doldurulur. Bu, kənd təsərrüfatı, tikinti, xidmət və məişət sektoru kimi sahələrdə xüsusilə nəzərə çarpır. Beləliklə, miqrantlar yalnız əmək bazarının boşluqlarını doldurmaqla kifayətlənmir, həm də iqtisadiyyatın davamlı fəaliyyətini təmin edən mühüm qüvvəyə çevrilirlər. Onların işə cəlb edilməsi istehsalın dayanıqlılığını qorumaqla yanaşı, dövlətin sosial təminat sisteminə də əlavə vergi gəlirləri qazandırır.

Miqrantların iqtisadi integrasiyasının digər mühüm tərəfi sahibkarlıq təşəbbüsləridir. Çox vaxt miqrantlar yeni ideyalarla, fərqli bazar təcrübəsi ilə ölkəyə gəlir və bu da yerli iqtisadiyyata rəqabət qabiliyyətini artıran dinamika gətirir. Kiçik və orta biznes sahəsində miqrantların təsis etdiyi restoranlar, dükanlar, xidmət obyektləri həm məşğulluğu artırır, həm də iqtisadiyyatın rəngarəngliyini təmin edir. Məsələn, bir çox Avropa şəhərlərində miqrantların açdığı etnik restoranlar həm turizmə dəstək olur, həm də yerli iqtisadi mədəniyyəti zənginləşdirir. Azərbaycan kontekstində də müxtəlif icmaların sahibkarlıq fəaliyyəti iqtisadi aktivliyi gücləndirir, yeni bazar münasibətlərinə zəmin yaradır.

Müxtəlif mədəniyyətlərdən gələn insanların birgə fəaliyyəti problemlərin həllində fərqli yanaşmalar ortaya çıxarır, yeni məhsulların və texnologiyaların yaranmasına səbəb olur. Bu, xüsusilə informasiya texnologiyaları, mühəndislik və dizayn sahələrində özünü daha aydın göstərir. Dünyanın qabaqcıl mərkəzlərində aparılan müşahidələr göstərir ki, çoxmillətli komandalar daha yaradıcı olur və bazarı yeni ideyalar gətirməkdə daha sürətliirlər. Beləliklə, multikultural integrasiya nəticəsində formalaşan müxtəliflik yalnız mədəni zənginlik deyil, həm də iqtisadi rəqabət qabiliyyətini artıran strateji resursdur.

İnnovasiya və sahibkarlığın inkişafı baxımından miqrantların rolu daha da əhəmiyyətlidir. Çox vaxt onlar ölkəyə fərqli bazar təcrübəsi və yeni yanaşmalar gətirirlər, bu da iqtisadiyyata dinamizm qazandırır. Kiçik və orta biznesdə təsis etdikləri restoranlar, xidmət obyektləri və mağazalar həm məşğulluğu artırır, həm də iqtisadi rəngarənglik yaradır. Berrinin akkulturasıya nəzəriyyəsində də qeyd olunduğu kimi, integrasiya strategiyası yalnız mədəni deyil, həm də iqtisadi baxımdan ən uğurlu nəticələrə gətirib çıxarır [5, p. 25]. OECD və Avropa İttifaqının hesabatlarında göstərilir ki, miqrantların əmək bazarına uğurlu integrasiyası ölkələrin ÜDM artımına və sosial təminat sistemlərinin dayanıqlılığına əhəmiyyətli töhfə verir [7, p. 29].

Azərbaycan təcrübəsində də miqrantların iqtisadi integrasiyası aktual məsələdir. ICMPD-nin MOBILAZE 2 layihəsi çərçivəsində hazırlanmış təlimatlarda miqrantların əmək bazarına çıxış imkanlarının artırılması, peşə bacarıqlarının tə-

nınması və sosial müdafiəyə çıxış hüquqlarının təmin olunması dövlət siyasətinin prioritetləri kimi vurğulanır [2, p. 12-15]. Beləliklə, multikultural integrasiya miqrantların iqtisadi imkanlarını genişləndirməklə yanaşı, bütövlükdə ölkənin iqtisadi sabitliyinə də dəstək olur.

Multikultural mühit təkcə işçi qüvvəsi baxımından deyil, həm də innovasiya və yaradıcılığın əsas qaynaqlarından biri kimi əhəmiyyət kəsb edir. Müxtəlif mədəniyyətlərdən gələn fərdlərin birgə fəaliyyəti problemlərin həllində fərqli yanaşmaların ortaya çıxmasına, yeni məhsulların və texnologiyaların yaranmasına səbəb olur və nəticədə iqtisadiyyatda daha çevik, innovativ mühit formalaşır.

ABŞ və Avropa ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, miqrantların yaratdığı startaplar və texnoloji şirkətlər global bazarda mühüm rol oynayır. Məsələn, Silikon Vadisində fəaliyyət göstərən şirkətlərin əhəmiyyətli bir hissəsi miqrantlar tərəfindən təsis edilmişdir. Bu fakt Putnam-ın (2007) vurğuladığı uzunmüddətli perspektivlə də uyğun gəlir: müxtəlifliyin ilkin mərhələdə sosial kapitalla mənfi təsir göstərməsinə baxmayaraq, zaman keçdikcə bu müxtəliflik innovasiya və yaradıcılığın əsas mənbəyinə çevrilir [9, p. 150-151].

Multikultural integrasiyanın siyasi aspekti, onun cəmiyyət daxilində sabitlik yaratmaq potensialı ilə bağlıdır. Miqrantların sosial və iqtisadi həyata fəal qoşulması etnik və sosial gərginliklərin azalmasına, dövlət institutlarına etimadın güclənməsinə şərait yaradır. Stranq və Quinn-in (2019) tədqiqatı göstərir ki, miqrantların sosial əlaqələrinin möhkəmlənməsi yalnız şəxsi rifaha deyil, həm də cəmiyyətin demokratik institutlarına inamın artmasına gətirib çıxarır [10, p. 2-3].

Rusiyalı tədqiqatçı Saharova (2011) isə vurğulayır ki, multikultural integrasiya modelində öhdəlik yalnız miqrantların üzərinə düşmür, dövlət və cəmiyyət də bu prosesdə aktiv rol oynamalıdır [3, p. 5]. Yalnız bu halda miqrantların cəmiyyətə etimadı və dövlətin legitimliyi möhkəmlənir. Bu, həm də siyasi sabitlik üçün əsas zəmin yaradır.

Multikultural integrasiya dövlətlərin beynəlxalq aləmdə imicinə də mühüm təsir göstərir. Kimliçka (2012) qeyd edir ki, multikulturalizm və vətəndaş integrasiyası bir-birinə zidd deyil, əksinə, bir-birini tamamlayır və bu siyasəti həyata keçirən ölkələr beynəlxalq səviyyədə daha müasir, tolerant və açıq cəmiyyətlər kimi qəbul olunurlar [6, p. 19-20]. Belə dövlətlər həm xarici investisiyaları cəlb etməkdə, həm də diplomatik münasibətləri gücləndirməkdə üstün mövqeyə sahib olurlar.

Azərbaycan nümunəsində də multikultural dəyərlərin dövlət siyasətində önəmli yer tutması ölkənin beynəlxalq münasibətlərdə tolerant və çoxtərəfli tərəfdaş imicini möhkəmləndirir. “Azərbaycan multikulturalizmi” konsepsiyası müxtəlif beynəlxalq tədbirlərdə təqdim olunur və ölkənin yumşaq güc resurslarının bir hissəsinə çevrilir [1].

Əslində, iqtisadi və siyasi üstünlüklər bir-birindən ayrı şəkildə mövcud olmur, onlar qarşılıqlı təsir göstərərək sinerji effekti yaradır. Miqrantların iqtisadiyyata qatdığı əlavə dəyər onların sosial statusunun yüksəlməsinə və siyasi proseslərdə fəal iştirakına gətirib çıxarır. OECD/EU-nun son hesabatı göstərir ki, ikinci nəsil miqrantların təhsil və əmək bazarındakı uğurları onların daha geniş siyasi iştirak imkanları ilə üst-üstə düşür [8]. Bu isə göstərir ki, uğurlu iqtisadi integrasiya siyasi sabitlik üçün mühüm zəmin yaradır.

Ümumilikdə, miqrantların multikultural integrasiyası iqtisadi və siyasi müstəvilərdə cəmiyyətlər üçün mühüm üstünlüklər yaradır. İqtisadi baxımdan bu model əmək bazarının ehtiyaclarını ödəyir, yeni sahibkarlıq təşəbbüslərinə zəmin yaradır və innovasiyanın inkişafını təşviq edir. Miqrantların müxtəlif bilik və bacarıqları iqtisadiyyata əlavə dəyər gətirərək yeni yaradıcılıq potensialı formalaşdırır. Siyasi müstəvidə isə multikultural integrasiya sosial sabitliyi gücləndirir, dövlət institutlarına etimadı artırır və beynəlxalq aləmdə tolerant və açıq cəmiyyət imici formalaşdırır. Bu iki sahə arasında qarşılıqlı əlaqə sinerji effekti doğurur: iqtisadi inkişaf siyasi sabitliyə, siyasi sabitlik isə iqtisadi artıma dəstək olur. Nəticə etibarilə, multikultural integrasiya yalnız sosial və mədəni deyil, həm də iqtisadi tərəqqi və siyasi dayanıqlıq üçün strateji resurs kimi çıxış edir.

Nəticə. Müasir dövrdə miqrasiya proseslərinin intensivləşməsi multikultural integrasiya modelinin aktuallığını daha da artırmışdır. Qloballaşma şəraitində insanların sərhədləri daha asan aşması və müxtəlif ölkələrə köçməsi nəticəsində cəmiyyətlər getdikcə daha çoxetnik, çoxdinli və çoxmədəniyyətli bir quruluşa malik olur. Belə bir şəraitdə yalnız assimilyasiya yanaşması ilə miqrantların cəmiyyətə uyğunlaşmasını təmin etmək kifayət etmir. Əksinə, multikultural integrasiya modeli həm miqrantların, həm də qəbul edən ölkələrin uzunmüddətli inkişafı üçün daha səmərəli və dayanıqlı çıxış yolu kimi formalaşır.

Araşdırmanın birinci fəslində göstəriləndiyi kimi, multikultural integrasiya sosial və mədəni baxımdan mühüm üstünlüklərə malikdir. Miqrantların gətirdiyi fərqli ənənələr, dillər, incəsənət formaları və gündəlik mədəniyyət elementləri cəmiyyətin rəngarəngliyini artırır, yeni yaradıcılıq formalarının yaranmasına təkan verir. Bu proses yalnız müxtəlif mədəniyyətlərin yanaşsı mövcudluğu deyil, həm də onların sintezi nəticəsində daha zəngin bir sosial-mədəni mühitin formalaşması deməkdir. Eyni zamanda, sosial həmrəylik və tolerantlıq güclənir, stereotiplər zəifləyir, cəmiyyət daxilində qarşılıqlı hörmət və etimad möhkəmlənir. Miqrantların kimliklərini qoruyaraq yeni mühitə fəal şəkildə qoşulması isə onların psixoloji rifahını artırır və marjinallaşma hallarının qarşısını alır. Bu baxımdan, multikultural integrasiya sadəcə mədəni müxtəlifliyi saxlamaq vasitəsi deyil, həm də inklüziv və sosial cəhətdən sabit cəmiyyətin formalaşması üçün strateji mexanizmdir.

İkinci fəsildə isə göstərildi ki, multikultural integrasiya iqtisadi və siyasi sahələrdə də mühüm üstünlüklər yaradır. Əmək bazarına qoşulan miqrantlar bir tərəfdən işçi qüvvəsi çatışmazlığını aradan qaldırır, digər tərəfdən isə sahibkarlıq təşəbbüsləri ilə iqtisadiyyatın yeni sahələrinin inkişafına təkan verirlər. Onların müxtəlif bilik və bacarıqları innovasiya və yaradıcılıq üçün zəmin yaradır, texnologiya və biznes sahəsində yeni imkanların açılmasına səbəb olur. Bu, global rəqabət şəraitində dövlətlərin iqtisadi dayanıqlığını möhkəmləndirən əsas amillərdən biridir.

Siyasi baxımdan isə multikultural integrasiya sosial sabitliyin qorunmasına, dövlət institutlarına etimadın artmasına və beynəlxalq imicin güclənməsinə xidmət edir. Miqrantların uğurlu integrasiyası etnik və sosial gərginliklərin azalmasına, daha tolerant siyasi mühitin formalaşmasına gətirib çıxarır. Dövlətin multikultural dəyərləri siyasətində əsas yer tutması isə onun beynəlxalq aləmdə açıq, demokratik və çoxtərəfli tərəfdaş imici qazanmasına səbəb olur. Beləliklə, iqtisadi inkişaf və siyasi sabitlik arasında qarşılıqlı təsir mexanizmi yaranır: iqtisadi dinamika siyasi sabitliyi gücləndirir, siyasi sabitlik isə iqtisadi inkişafı sürətləndirir.

Ümumilikdə, miqrantların multikultural integrasiyası həm sosial-mədəni, həm də iqtisadi-siyasi müstəvilərdə cəmiyyətlər üçün strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu model miqrantlara kimliklərini qorumaqla yanaşı, yeni mühitin fəal iştirakçısına çevrilmək imkanı yaradır; qəbul edən dövlətlər üçün isə sosial sabitlik, iqtisadi dinamizm və beynəlxalq nüfuz qazandırır. Nəticə etibarilə, multikultural integrasiya sadəcə humanist dəyərlərə əsaslanan bir seçim deyil, həm də müasir dövlətlərin davamlı inkişafı üçün zəruri bir şərtidir. Gələcəkdə miqrantların integrasiyası üzrə siyasətlərdə inklüziv yanaşmaların gücləndirilməsi, təhsil, əmək bazarı və mədəniyyət sahələrində daha çox iştirak imkanlarının yaradılması həm milli, həm də beynəlxalq səviyyədə dayanıqlı və tolerant cəmiyyətlərin qurulmasına xidmət edəcəkdir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Multikulturalizm Mərkəzi. (2018). *Azərbaycan multikulturalizmi: nəzəri və praktik aspektlər*. Bakı: AMK.
2. Сахарова, В. В. (2011). *Мультикультурализм и политика интеграции иммигрантов: сравнительный анализ опыта ведущих стран Запада*. Москва: РАН.
3. Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-68.
4. Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, failure, and the future*. Migration Policy Institute Report.
5. <https://multikulturalizm.gov.az/az>
6. <https://www.researchgate.net>

Kamala Guliyeva

Summary

ADVANTAGES OF THE MULTICULTURAL INTEGRATION MODEL FOR MIGRANTS

In today's globalized world, migration has become a central factor shaping the social, economic, and cultural structures of many countries. This text analyzes the advantages of the multicultural integration model for migrants, contrasting it with the traditional assimilation approach. The author argues that multicultural integration enables migrants to preserve their identities while actively participating in the host society.

This model promotes cultural enrichment, strengthens social cohesion and psychological well-being, and helps reduce discrimination and stereotypes. Economically, migrants fill labor shortages, boost entrepreneurship, and foster innovation. Politically, multicultural integration enhances social stability, builds trust in state institutions, and improves a country's international image.

The Azerbaijani experience illustrates a successful implementation of multicultural policies on cultural, economic, and political levels. In conclusion, the author emphasizes that multicultural integration is not merely a humanistic ideal, but a strategic necessity for the sustainable development of modern societies.

Кямаля Гулиева

Резюме

ПРЕИМУЩЕСТВА МОДЕЛИ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ МИГРАНТОВ

В условиях современной глобализации миграция стала неотъемлемой частью социально-экономического и культурного ландшафта многих стран. Данный текст

исследует преимущества модели мультикультурной интеграции мигрантов по сравнению с традиционным подходом ассимиляции. Автор подчёркивает, что мультикультурная интеграция позволяет мигрантам сохранять свою идентичность, одновременно активно участвуя в жизни принимающего общества.

Модель мультикультурализма способствует обогащению культурной жизни, укреплению социальной сплоченности и психологического благополучия, снижению дискриминации и стереотипов. В экономической плоскости мигранты заполняют дефицит рабочей силы, развивают предпринимательство и способствуют инновациям. В политическом аспекте – мультикультурная интеграция способствует социальной стабильности, росту доверия к государственным институтам и улучшению международного имиджа страны.

Пример Азербайджана демонстрирует успешную реализацию политики мультикультурализма как на культурном, так и на экономическом и политическом уровнях. В заключение автор подчёркивает, что мультикультурная интеграция является не только гуманистическим выбором, но и стратегическим ресурсом для устойчивого развития современных государств.

Rəyçi: dos. L.Əliyev